

اصول فقه ۴ (حلقه ثالث)

درس ۴۷

استاد: حجت الاسلام والمسلمین علم الهدی
آموزشیار: آقای حمید نقی زاده سی سخت

با اتمام بحث در ارکان استصحاب، در مبحث پیش رو مقام سوم مطرح خواهد شد که بحث شهید صدر (ره) از مثبتات استصحاب است؛ آیا فقط مستصحب را اثبات می‌کند یا در کنار مستصحب لوازم شرعی را هم اثبات می‌کند؟ لوازم عقلی مترتب بر مستصحب چگونه؟ پس به طور کلی بحث در این است که استصحاب چه چیزی را اثبات می‌کند و دایره مثبتات آن تا چه حد گسترده است؟

در آغاز بحث از مثبتات استصحاب، در این درس به معرفی آثار شرعی و عقلی مستصحب پرداخته خواهد شد.

مقدار ما يثبت الاستصحاب

لا شك في ان المستصحب يثبت تعبداً و عملياً بلا استصحاب، و أما آثاره و لوازمه فهي على قسمين:
القسم الأول: الآثار الشرعية، كما إذا كان المستصحب موضوعاً لحكم شرعي أو حكماً شرعياً واقعاً بدوره موضوعاً لحكم شرعي
آخر، و قد يكون المستصحب موضوعاً لحكمه و حكمه بدوره موضوع لحكم آخر، كطهارة الماء الذي يغسل به الطعام المتنجس
فإنها موضوع لطهارة الطعام و هي موضوع لحليفت

القسم الثاني: الآثار و اللوازم العقلية التي يكون ارتباطها بالمستصحب تكوينياً و ليس بالجعل و التشريع، كنبات اللحية اللازم
تكويناً لبقاء زيد حياً، و موته اللازم تكويناً من بقاءه إلى جانب الجدار إلى حين انهدامه، و كون ما في الحوض كراً اللازم تكويناً
من استصحاب وجود كرم من الماء في الحوض فان مفاد كان الناقصة لازم عقلي لمفاد كان التامة، و هكذا.

مثبتات استصحاب

نکته مهم در طلیعه بحث این است که بدون شک، مستصحب تعبداً و عملاً با استصحاب ثابت می‌شود. اگر وجوب نماز جمعه را استصحاب کنیم؛ وجوب نماز جمعه در زمان غیبت اثبات می‌شود. اما آیا لوازم و آثار مستصحب هم ثابت می‌شود؟

مستصحب دو گونه آثار دارد: آثار شرعی و عقلی.

آثار شرعی مستصحب

آثار شرعی مستصحب یعنی لوازمی که به واسطه شارع مقدس برای مستصحب قرار داده شده است، آثاری که به جعل شارع با مستصحب ارتباط یافته است. مانند: عدالت زید و اقتدا به او.

خود آثار شرعی به دو قسم است با واسطه و بی واسطه تقسیم می‌شود.

آثار شرعی بی واسطه مستصحب، آثاری است که مستقیماً بر مستصحب مترتب هستند که دو صورت دارند؛ گاهی مستصحب موضوع خارجی است اما موضوع حکم شرعی واقع شده است. مانند عدالت که موضوع خارجی است اما موضوع جواز اقتدا واقع شده است. گاهی نیز مستصحب، خود، حکم شرعی است که موضوع حکم شرعی دیگری قرار گرفته است. مانند طهارت طعام که موضوع حلیت اکل طعام قرار گرفته است و اثر استصحاب طهارت طعام، حلیت اکل طعام است.

آثار شرعی با واسطه، آثاری است که مستقیماً بر مستصحب مترتب نیست، بلکه به واسطه آثار بی واسطه مستصحب، بر مستصحب مترتب است. مستصحب، خود، موضوع حکم شرعی است و این حکم شرعی، خود موضوع حکم شرعی دیگری شود. مانند طهارت آب که طعام متنجسی را با آن شسته‌ایم. طهارت آب موضوع طهارت طعام شده و طهارت طعام موضوع حلیت اکل طعام است.

متن عربی و نکات تطبیقی

مقدار ما یثبت الاستصحاب

لا شک فی ان المستصحب یثبت تعبداً (۱) و عملاً (۲) بلا استصحاب، و أما آثاره و (۳) لوازمه فهی علی قسمین:

القسم الأول: الآثار الشرعیة، كما إذا كان المستصحب موضوعاً لحکم شرعی أو حکماً شرعياً واقعاً بدوره موضوعاً (۴) لحکم شرعی آخر، و قد یكون المستصحب موضوعاً لحکمه و حکمه (۵) بدوره موضوع لحکم آخر، كطهارة الماء الذي یغسل به الطعام المتنجس فانها موضوع لطهارة الطعام و هی موضوع لحلیقه

۱. یعنی: استصحاب یک مثبت تعبدی است.

۲. یعنی: استصحاب یک اصل عملی است.

۳. و او تفسیری است.

۴. مفعول واقعاً.

۵. مرجع ضمیر: مستصحب.

تا اینجا آثار شرعی مورد بحث واقع شدند اما مستصحب آثار عقلی هم دارد.

آثار عقلی یعنی آثاری که ارتباط آنها با مستصحب، تکوینی است. مانند: حیات زید بعد از بلوغ که با رویش ریش همراه است، و لازمه حیات تکوینی زید بعد از بلوغ است. یا برای مثال، دیواری فرو ریخته و زید کنار دیوار بوده است. اگر استصحاب کنیم که زید تا فرو ریختن دیوار کنار آن باقی بوده است، پس مرگ زید با فرو ریختن دیوار لازمه تکوینی فرو ریختن دیوار است.

مثال دیگری که شهید صدر(ره) از آن استفاده می‌کند، آب حوض است که قبلاً کر بوده و در حال حاضر کمی از آب کم شده است. استصحاب وجود آب کر در حوض یک لازمه عقلی دارد که عبارت است از اینکه: آب موجود در حوض، کر است.

وجود آب کر در حوض، غیر از کر بودن آب در حوض است. مستصحب که وجود آب کر است، هلیه بسیطه و مفاد کان تامه است. هلیه بسیطه یعنی ثبوت شیء؛ یعنی آب موجود است. اما کر بودن آب حوض هلیه مرکبه است که مفاد کان ناقصه است؛ یعنی ثبوت شیء لشیء؛ یعنی ثبوت یک چیز برای چیز دیگری: کان ماء الحوض کرا؛ آب حوض کر است. در این مثال، مستصحب، هلیه بسیطه (مفاد کان تامه) است اما لازمه عقلی آن یک هلیه مرکبه (مفاد کان ناقصه) است. تا اینجا دو قسم از آثار را بیان کردیم. مطلبی که در مباحث بعدی بیان خواهد شد این است که آثار عقلی مستصحب با اجرای استصحاب ثابت نمی‌شود. این گونه آثار غیر قابل اثبات را «اصل مثبت» نامیده‌اند که فاقد اعتبار هستند.

متن عربی و نکات تطبیقی

القسم الثانی: الآثار و اللوازم العقلية التي يكون ارتباطها بالمستصحب تكوینياً و ليس بالجعل و التشریح، كنبات اللحية اللازم تكویناً لبقاء زید حياً، (۱) و موته (۲) اللازم تكویناً من بقاءه إلى جانب (۳) الجدار إلى حين (۴) انهدامه، و كون ما فی الحوض كراً اللازم (۵) تكویناً من استصحاب وجود كراً من الماء فی الحوض فان مفاد کان الناقصة لازم عقلی لمفاد کان التامة، و هكذا.

(۶)

۱. حال برای زید.

۲. معطوف علیه: نبات اللحية.

۳ و ۴. متعلق: بقاء.

۵. صفت کون.

۶. مثل اینکه نورانی بودن خانه، لازمه عقلی وجود نور در خانه است.

Sc02:20:56

چکیده:

۱. مستصحب، تعبداً و عملاً با استصحاب ثابت می‌شود.
۲. مستصحب دو گونه آثار دارد: آثار شرعی و عقلی.
۳. آثار شرعی مستصحب یعنی لوازمی که به واسطه شارع مقدس برای مستصحب قرار داده شده است.
۴. آثار شرعی بی واسطه مستصحب، آثاری است که مستقیماً بر مستصحب مترتب هستند.
۵. آثار شرعی با واسطه، آثاری است که مستقیماً بر مستصحب مترتب نیست بلکه به واسطه آثار بی‌واسطه مستصحب، بر مستصحب مترتب است.
۶. آثار عقلی یعنی آثاری که ارتباط آنها با مستصحب تکوینی است.